

DECLASSIFIED AND RELEASED BY
CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
SOURCE METHOD EXEMPTION 3B2B
NAZI WAR CRIMES DISCLOSURE ACT
DATE 2006

DAGENS NYHETER.

Fredagen den 17 September 1965

TELEFON 22 40 00
RIKSSAMTAL 08/22 40 20
TELEFONANNONSER 22 40 00
PRENUMERATIONER 22 40 00
VARDAGAR 45 öre
SÖNDAGAR 50 öre
5 ÖRE MER PÅ TAG/BATAR
• • A-EDITIONEN Nr 252

Chrústjev ingrep mot Wallenbergsvittne *Rysk forskare tog tillbaka allt Nanna Svartz kurir i Moskva*

Professor Nanna Svartz: Jag blev helt bestört när den ryske vetenskapsmannen tog tillbaka allt han tidigare sagt.

En framstående sovjetisk vetenskapsman lämnade i januari 1961 upplysningar till professor Nanna Svartz som enligt hennes bestämda uppfattning innebar att Raoul Wallenberg vid denna tidpunkt alltjämt var i livet, men att han vårdades på ett mentalsjukhus. Vetenskapsmannen tog dock senare tillbaka uppgiften sedan han kallats till den dåvarande ryske regeringschefen Nikita Chrústjev, som fått rapport om samtalet och då blivit mycket upprörd. Missförståndet sades ha uppstått genom språksvårigheter. Detta avslöjas i den nya vitbok i Wallenbergsaffären som offentliggjordes på torsdagen. Där redovisas i 26 punkter de aktioner som regeringen vidtagit sedan 1957.

De ryska myndigheterna har hela tiden kategoriskt avisat varje framstöt som gjorts från svensk sida. Vid flera tillfällen har man varit påtagligt irriterad. Irritationen gjorde sig särskilt märkbar under Nikita Chrústjeps besök i Sverige 1964. I somras frågade också den ryske regeringschefen Alexej Kosygin hur man på svensk sida kunde tro att de sovjetiska myndigheterna bevarade Wallenberg i Sovjet.

Den svenska aktionen stöder sig på vittnesmål från krigsfångar, bl a en österrikisk medborgare, som uppgivit att han 1955 delat cell med Wallenberg i Vladimirfängelset. Justitieråden Ragnar Gyllensvärd och Per Santesson förklarar att det är sannolikt, fast full bevisning inte föreligger, att Wallenberg vistats i Vladimirfängelset.

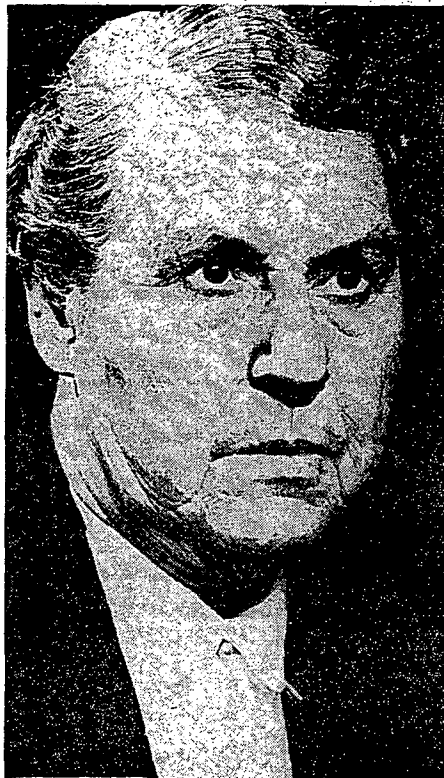
Se sidorna sex och sju

Raoul Wallenberg — försvunnen sedan 1945.

Nanna Svartz om Wallenberg:

Professor Nanna Svartz: Jag blev helt bestört när den ryske vetenskapsmannen tog tillbaka allt han tidigare sagt.

Rysk forskare tog tillbaka allt Nanna Svartz kurir i Moskva

En framstående sovjetisk vetenskapsman lämnade i januari 1961 upplysningar till professor Nanna Svartz som enligt hennes bestämda uppfattning innebar att Raoul Wallenberg vid denna tidpunkt alltjämt var i livet, men att han vårdades på ett mentalsjukhus. Vetenskapsmannen tog dock senare tillbaka uppgiften sedan han kallats till den dåvarande ryske regeringschefen Nikita Chrustjev, som fått rapport om samtalet och då blivit mycket upprörd. Missförståndet sades ha uppstått genom språksvårigheter. Detta avslöjas i den nya vitbok i Wallenbergsaffären som offentliggjordes på torsdagen. Där redovisas i 26 punkter de aktioner som regeringen vidtagit sedan 1957.

De ryska myndigheterna har hela tiden kategoriskt avvisat varje framstöt som gjorts från svensk sida. Vid flera tillfällen har man varit påtagligt irriterad. Irritationen gjorde sig särskilt märkbar under Nikita Chrustjevs besök i Sverige 1964. I somras frågade också den ryske regeringschefen Alexej Kosygin hur man på svensk sida kunde tro att de sovjetiska myndigheterna bevarade Wallenberg i Sovjet.

Den svenska aktionen stöder sig på vittnesmål från krigsfångar, bl a en österrikisk medborgare, som uppgivit att han 1955 delat cell med Wallenberg i Vladimirfängelset. Justitieråden Ragnar Gyllenswärd och Per Santesson förklarar att det är sannolikt, fast full bevisning inte föreligger, att Wallenberg vistats i Vladimirfängelset.

Se sidorna sex och sju

Nanna Svartz om Wallenberg:

Det uppseendeväckande vittnesmålet från professor Nanna Svartz om Wallenbergs öde intar en central plats i vitboken. Här följer professor Svartz egen redogörelse för den dramatiska vändning som affären med den försvunne diplomaten tog 1961.

Under besök i Moskva i januari 1961 för att hålla föredrag vid en vetenskaplig kongress sammanträffade jag med flera framstående sovjetiska vetenskapsmän. Med en av dessa hade jag den 27 januari ett samtal på tjänsterummet. Detta fördes på tyska. Efter en stunds diskussion om kongresser, förhållning m m bad jag honom om ursäkt att jag drog upp en fråga som låg mig och andra svenskar mycket om hjärtat. Jag gav honom en redogörelse för fallet Raoul Wallenberg och frågade honom om han kände till saken, varvid han nickade

och att hans anhöriga fått meddelanden som tydde på att han fortfarande var vid liv. Min gäst sade då mycket lågt att den jag frågade om var i mycket dåligt tillstånd. — På hans fråga vad jag önskade svarade jag att huvudsaken var att Wallenberg kunde föras hem i vilket tillstånd han än vore. Min gäst sade då mycket lågt att den efterfrågade var på mentalsjukhus. Sedan tillade han: "Jag skall kalla hit en av mina kolleger och rådgöra med honom." Han lämnade rummet och återkom efter en kort stund tillsammans med

berg tjänstgjorde och bad mig skriva hans namn på ett papper. Jag skrev då Attaché Raoul Wallenberg. Jag berättade att hans mor var min patient. Hon skulle behöva få ro och få full visshet. Även om sonen vore än så sjuk, skulle det vara en välgärning mot henne och för övrigt hela Sverige om han kunde få vårdas i hemlandet. Jag frågade honom om han kunde hjälpa oss, och han svarade att han skulle göra allt vad han förmådde. Jag nämnde att jag kände biträdande utrikesminister Semjonov sedan hans vistelse i Sverige och fick genast

dant tillvägagångssätt ej vore omöjligt, men att jag skulle tala med Semjonov därom.

På hotellet telefonerade fru Svartz till Semjonovs sekreterare, men fick svaret att Semjonov rest utomlands.

På kvällen hölls bankett. Efter måltiden fick jag plöjtligt, skriver fru Svartz, se kollegan, som kom emot mig och frågade om jag träffat Semjonov. Jag svarade då att han rest utomlands och frågade om jag kunde skriva till Semjonov. Han svarade ja. Efter resonemang lovade han att jag fick

ST

VITBOKEN

När regeringen nu lägger fram sin vitbok i fallet Raoul Wallenberg, betyder detta, att man på basis av nuvarande bevismateriel och vittnesmål inte kan vänta sig några framsteg i frågan. Detta hindrar inte, att frågan på nytt kan bli aktuell; regeringen kommer att ta upp fallet så snart något nytt faktum blir känt, enligt statsministerns deklaration.

Det nya i vitboken är vittnesmålet från professor Nanna Svartz. Det kan komma att tolkas så att professor Svartz i förtroende fick sanna upplysningar av sin ryske kollega, men att denne därefter på grund av påtryckningar från de ryska myndigheterna tvingades ta tillbaka vad han sagt under hänvisning till språkliga missuppfattningar.

De ryska ledarna hänvisar till att det inte kan finnas något begräpligt skäl för dem att kvarhålla Wallenberg i Sovjet, om han vore i livet.

Det är inte någon beskyllning mot professor Svartz, om man trots allt tillmäter den ryska versionen av hennes samtal med sin ryske kollega en viss plausibilitet; hon kan trots allt ha uppfattat dennes yttranden som mera kategoriska än de var menade, samtidigt som den ryske vetenskapsmannen, ovetande om vilken betydelse hans ord hade, uttryckte sig slarvigare än han annars skulle gjort.

Ändå kvarstår att episoden är ytterst svårbegriplig. Man frågar sig, vilka skäl den ryske vetenskapsmannen hade att påstå eller förmoda något om Wallenberg, dennes eventuella vistelse på mentalsjukhus och hans hälsotillstånd, om det i själva verket var så, som senare påstods, att han inte visste något alls i frågan och inte ens kände till Wallenbergs namn.

I fyra och ett halvt år har svenska regeringen arbetat med detta vittnesmål utan att nå något resultat. På högsta politiska nivå har professor Svartz samtal tagits

upp vid samtliga statsbesök, och vid ett flertal tillfällen har de båda vetenskapsmännen fått träffas på nytt. Något mera synes nu inte kunna göras; tyvärr har vitboken inte förmått skingra mystiken kring fallet Wallenberg.

Vitboken ger ett mycket starkt intryck av vilka energiska ansträngningar regeringen gjort. Ett stort antal av utrikesdepartementets mest kvalificerade krafter har nästan dagligen arbetat med fallet i flera år. Frågan har tagits upp med de ryska myndigheterna till den grad att varje statsbesök mest handlat om Wallenberg. De svensk-ryska förbindelserna har i över ett decennium dominerats och förbittrats av denna fråga.

Från rysk sida har man vid flera tillfällen visat avsevärd irritation. Ryssarna har givit ett besked, enligt vilket Wallenberg dog 1947. Sedan svenskarna inte godtagit detta, utan fortsatt sina framställningar, har man frågat varför vi förutsätter att ryssarna ljuger och varför vi tror att de skulle kvarhålla Wallenberg, om han fanns i Sovjet; Chrusjtjov förklarade vid sitt senaste besök i Sverige, att han inte skulle ha kommit, om han vetat att vi på nytt skulle ta upp fallet Wallenberg.

Ryssarna har också uttryckt sin irritation över att Sverige förpestar de svensk-ryska förbindelserna med att ta upp en enda människas försvinnande, när Sovjet, som jämförelse, förlorade 20 miljoner människor i kriget mot nazisterna, som Sverige stod utanför.

Oberoende av tyngden i sådana argument, har svenska regeringen med rätta sett det som en humanitär åtgärd att försöka klarlägga Wallenbergs öde.

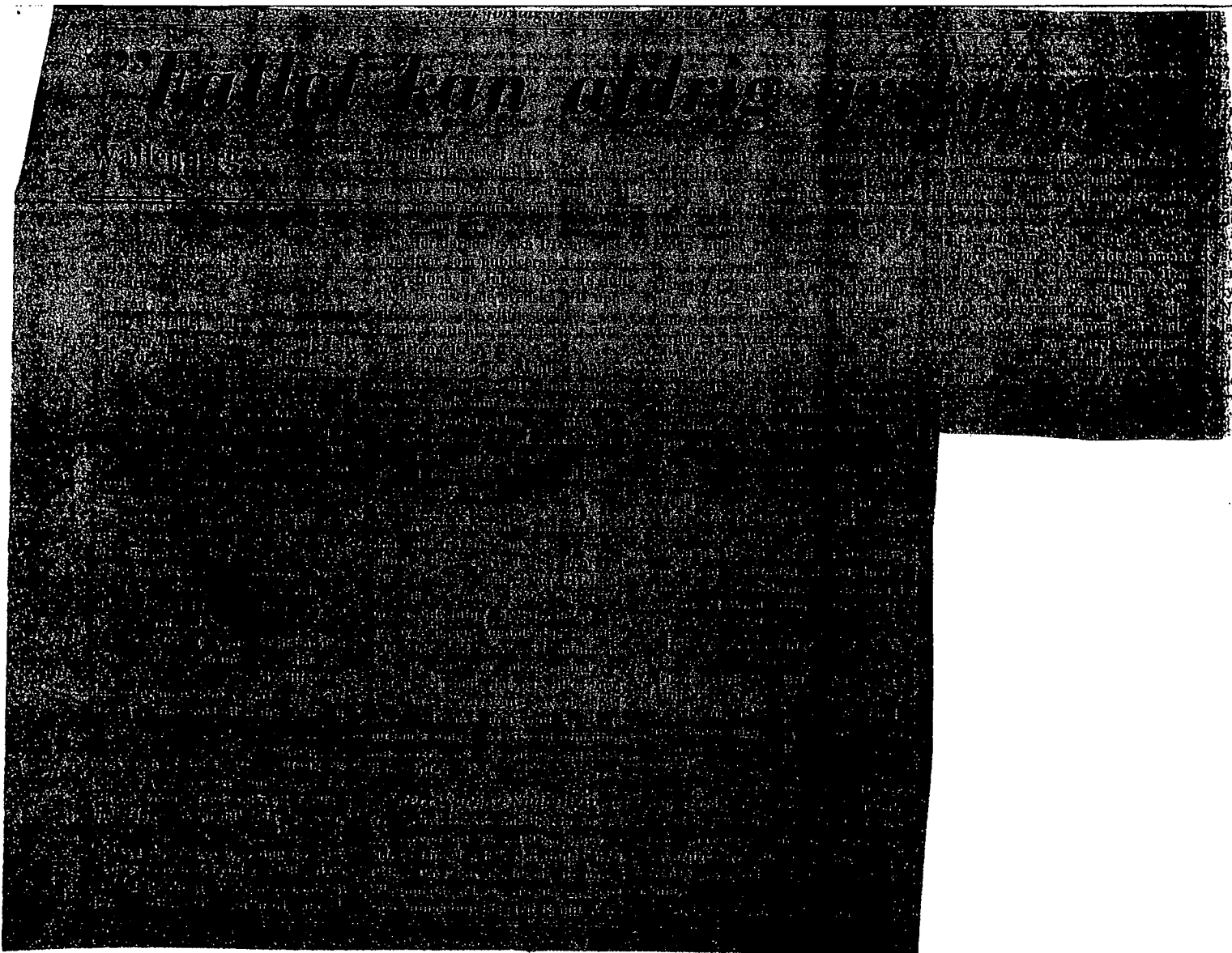
Som läget nu är, tycks alla möjligheter ha blivit uttömda. Det är till synes omöjligt att nu komma längre, något som inte hindrar att nya ansträngningar måste göras i den mån nya fakta kommer i dagen.

□ Svenska regeringen här gjort allt vad den kan för att klarlägga hans öde.

Ballot for address

Wilmington

D • N
17/9 1965

Sovjet: Fallet är utagerat.

Raoul Wallenberg

Svenska regeringen har sagt sitt om Raoul Wallenberg. Inte sitt sista ord men sitt mest klargörande. Av den vitbok som publicerades på torsdagen framgår varför statsminister Erlander och utrikesminister Nilsson vid samtal med såväl regeringscheferna Chrustjev och Kosygin (1964 och 1965) som utrikesminister Gromyko (1964) med sådan beslutsamhet använde att Raoul Wallenberg kunde antas vara i livet, trots alla ryska förnekanden.

Vitboken innebär också en konfrontation mellan demokrati och diktatur. I ena fallet plikten att tala öppet och göra sitt yttersta för att rädda en enskild människas liv — i andra fallet tvånget att av politiska skäl hålla tyst och efter direktiv från högsta ort ta tillbaka vad som tidigare sagts, att komma med bortförklaringar och förebygga vidare konversationer i en brännbar fråga med den ängsliga motiveringen att "några privata samtal ... i detta ämne inte borde förekomma".

Det för regeringens handlingsätt under de senaste åren avgörande vittnesmålet — i sin helhet återgivet på annan plats — kommer från professor Nanne Svartz. Det behöver knappast påpekas hur sensationellt det måste anses vara att en framstående rysk vetenskapsman vid ett samtal i Moskva med professor Svartz år 1961 säger sig känna till fallet Wallenberg med tillägg att Raoul Wallenberg var mycket dålig samt befann sig på mental sjukhus. Detta yttrande fallde alltså fyra år efter det att ryska regeringen förklarar att

dat sin kollega att höra sig för hos Chrustjev — med resultatet att den ryske vetenskapsmannen svarade "att N S Chrustjev som alla visste var fullständigt frisk och att jag inte var hans läkare". Då hade en förtrodd Chrustjev själv gripit in och återfört vetenskapsmannen till ordningen.

Vitboken innehåller också uppgifter om vittnesmål av personer som sagt sig ha varit medfångar till Raoul Wallenberg i fångelse i Vladimir, 20 mil öster om Moskva, under början av 1950-talet, alltså långt efter det han enligt officiellt ryskt besked skulle ha avlidit. Vittnesmålen, vilka väl att märka gjorts oberoende av varandra och i regel avgivits antingen inför tjänstemän vid utrikesdepartementet eller den svenska justitseråden Gyllensvärd och Santesson. De finner att vittnena utgör "innehåller ett stort antal uppgifter vilkas riktighet kunnat kontrolleras, och de stödjer varandra". Slutligen blir det även om det inte föreligger full bevisning, så får utgångarna "anses göra sannolikt att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fångelse i Vladimir".

Den ryska inställningen har förblivit obehagligt negativ. Vittnesmålen från hemvändande fångar och professor Svartz redogörelse för sitt samtal har inte förmått de ryska makthavarna, vilka de än må ha varit, att vika en tum från sin ståndpunkt: att Raoul Wallenberg avled 1947 och att fångelseläkarens rapport är det enda tillförlitliga aktetvcket. Vi

Vi vet inte om Raoul Wallenberg i dag befinner sig i livet, men det bör alltså vara vår arbetsypotes. Regeringens, främst statsminister Erlanders, ansträngningar för att skapa klarhet är mer än aktningsvärda; av vitboken framgår indirekt hur hr Erlander under flera år inte skytt några mödor när det gällt att inför ryska myndighetspersoner driva Wallenbergs sak och framhålla dess betydelse för svensk opinion.

Ett stort problem — där ramlada forskning möjligen kan

lämna svar — är varför de ryska myndigheterna först (1944) förklarade att Wallenberg stod under sovjetiskt beskydd "och behandlades väl", för att sedan dra ned en järnridå och under tolv år försäkra att Wallenberg aldrig varit i Ryssland — och så 1957 meddela att han avlidit i ett ryskt fångelse. Det kan tänkas att Wallenberg genom sin verksamhet för att rädda ungerska judar undan tyskarna — en verksamhet som krävde både personliga och ekonomiska uppoffringar — utpräparade på ett sätt som väck-

te de ryska myndigheternas misstänksamhet, vilket vid den aktuella tidpunkten kunde ske utan någon som helst saklig grund.

Att man på svenskt regeringshåll nu ser mera pessimistiskt på fallet Wallenberg än tidigare kan läsas mellan rader. Fast står att det officiella ryska beskedet om Raoul Wallenbergs död 1947 med tillvisning till gränsande sannolikhet är oriktigt och att det i Sovjet rimligtvis måste finnas flera uppgifter om Wallenberg än ryska myndigheter velat medge.

Statens förbrytarskola

Jag tror på vård i stället för straff. Men jag tror inte på en vård som placeras tonårningar i samma cell som svårt skadade förbrytare, skriver författaren Tore Zetterholm. Som övervakare har han kunnat följa hur en 19-årig lagöverträdare uppfostrats till kanske obotlig asocialitet på en vårdanstalt under en mer än tvåårig tvångsintagning. Brottet skulle normalt ha lett endast till några månaders fängelse villkorligt.

Vård i stället för straff kan bota unga lagbrytare, sade doktor Knös häromdagen i en intervju. Och han tillade att tack vare de nya metoderna kan alkoholister, narkomaner och psykiskt avvikande ungdomsbrottlångare ofta behandlas med framgång.

I den första satsen vill man självfallet instämna. Men jag skulle vilja fråga vad statistiken säger om framgången i fråga om psykiskt avvikande ungdomsbrottlångare. Och likaså vari den nya vården består. Man har ju ofta hört att lagöverträdare blir desperata om de döms till "vård" och inte till "låken", och man har undrat varför.

Efter att ha följt ett fall på nära håll — bli som övervakare — förtär jag långt mer brottslingarnas skräck för vården än doktor Knös entusiasm för den. Något mer pedagogiskt än vad som höjdes i detta speciella fall kan jag knappast föreställa mig. Visst har vi alla hört rykten om mentalvårds- och fängelsevårdskris, men ändå blev jag helt chockad av denna cyniska och tafatta behandling av en ung människa. Och ordet vård vill jag bara kalla en eufemism för en längre tids frihetsberövande utan de rättsgarantier som ändå ligger i ett tidsbestämt straff.

Jag är helt medveten om att det bara rör sig om ett enskilt fall. Men jag har följt det vecka efter vecka i tre års tid. Och många av mina akttagelser kan antagligen liggas till grund för generalisera slutsatser.

Det brott för vilket Peter blev tagen av polisen skulle i normala fall ha renderat honom kanske några månaders fängelse — villkorligt. Genom att han sinnessundrades och förklarades i behov av vård drabbades han av två och ett halvt års oavkortat frihetsberövande.

En tids sjukvård

Vi kan lämna värdet av diagnosen dånkän. Jag vill bara tillägga att han aldrig tidigare hade straffats och att han i flera år hade skött sitt arbete ocklanderligt. Därhan skulle prisa sig lycklig som slapp komma i fängelse som "vanlig förbrytare" utan i stället togs in för en kortare tids sjukvård. Självt var han bättre underrättad, och jag skall aldrig glömma hans förtvivlan över att tillerkännas den vård som doktor Knös så varmt förordar.

Efter att ha sett olika själsliga skador han ådrog sig under sina nära tre år — på Haga och på Sankt Sigfrids sjukhus i Växjö — håller jag med honom. Han var uppfostrats till kanske obotlig asocialitet på statens bekostnad.

Vari bestod då vården?

Värld utan nåd

Ar det underligt att så många försöker rymma eller begår självmord på dessa sk sjukhus, där alkoholister och narkomaner ibland kan bli sittande 30-40 år. Peter berättade för mig hur han en gång blev ombedd av en äldre medicent att slå av armen på denne för att han skulle kunna rymma från kropsjukhuset. Peter tyckte det var obehagligt mot en kompis men gjorde som han blev ombedd. "Men, kan du tänka dej, armhelvetet var segt, så jag fick ta en plankan för att få av den".

Det är bara en av många glimtar från denna värld utan nåd.

Naturligtvis kan inte den som inte varit inhyssing själv gå i god för allt vad Peter och hans kamrater berättat. Men det finns ändå tillräckligt mycket oomvittligt material, som jag själv kunnat kontrollera, för att jag ska våga hävda att varje dag på dessa anstalter, som har oförnytheten kalla sig sjukhus, innebär ett steg i nedbrytande riktning. Vad som sker är bara att patienterna hålls inlåsta, så att vi slipper dem. Resten är en ren karikatyr på människovärd.

Vad jag kan omvittna i detalj är däremot den sk eftervården. Som bekant är det ett litet fåtal som klarar den utan att återfåras till fadershuset igen. Jag beundrar detta fåtal. För det första har de "föräkskrivna" till skillnad mot andra straffade tre års påföljd. För minsta förseelse, t ex ett slagsmål, kan de komma in på Sankt Sigfrid igen. Och för de mest dåliga, kan slutmålet bli fastutrymning med läderbälte på en sandbädd i Västerviks fasta paviljong. Det är innebörden av "föräkskrivningen".

Jag har svårt att tänka mig något mer ångestskapande för den som försöker hitta tillbaka till samhället. Jag har sett paniken bara en

nåsten som kallas för ungarishottel och som ibland erbjuds av samvetslösa arbetgivare eller av fromma institutioner (t ex KFUMÖ är ett onständigt ocker på nöden. På ett sånt ställe i Stockholm kördes gästerna ut nio på morgonen i 20 graders kyla och fick inte disponera rummen förrän fem på eftermiddagen. För dessa kryften, med sex personer i varje, fick man betala åtta kronor för en natt. Jag undrar om de unga männen där tillväxte i kristlighet.

Eftersom den bostad och det arbete jag skaffat inte var beständiga, vände jag mig till Växjö för att få hjälp. De avsvor sig allt ansvar. Men Peter kunde naturligtvis få komma tillbaka till cellen! Jag frågade vem som då kunde hjälpa. Och fick anvisning på en myndighet, som hänvisade mig till nästa, som hänvisade mig till nästa. Det blev en ringdans mellan bekvämda byråkrater — från Kuratorn i Växjö till arbetsförmedlingen i Stockholm till arbetsförmedlingen till skyddskonstulent till skyddsvärnet till byrån för särskild eftervård — som slutade med ett resonerat konstaterande att den kategori Peter tillhörde inte är förutsebar i socialvården.

Vård i stället för straff. Jag tror helt på det. Men jag tror inte på en vård som placeras tonårningar i samma cell som svårt skadade förbrytare; som kränker patienternas människovärde med brevensur och lögn; som släpper ut dem till en icke existerande eftervård och lämnar dem i händerna på slarviga övervakare och samvetslösa ungarishottel. Så länge det är så ska vi nog inte tala så stort om framgångsrika metoder.

TORE ZETTERHOLM

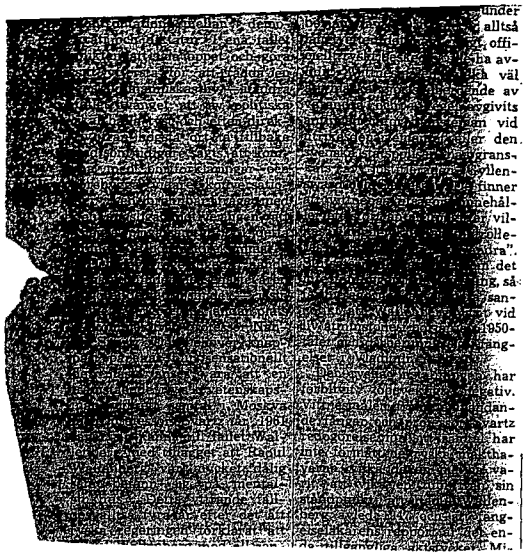
DAGENS NYHETER
BALANSSVAGEN 17, STOCKHOLM
Postadress: Box 138, Södra 1
Telefon: 22 40 00
För rikssamtal: 08 - 22 40 20
Telefontjänster: 22 40 00
Prenumerationsnummer: 22 40 00
Telegramadress: Dagnyheter

partiet
partiet, som riktat "våldsamma tackar mot arbeiderpartiet". Om splittringen orsakat nederlaget har arbeiderpartiet främst självt att skylla. Socialistisk olkeparti bildades av dem som

Den gamla skolorgeln
håller på att byta form. Senaste modellen, visad på Svensk Form, är en "smånätt" pjäs som "nästmäst ser ut som ett litet toalettbord". Trampor, bältesoch

Puttäll på er ...
Titelproblemen hopar sig över vårt arma land. En byråsekreterare — förlåt, förste byråsekreterare — har upptäckt katter bland hermelinerna i telefonkatalogen: bland de äkta

titelproblemen hopar sig över vårt arma land. En byråsekreterare — förlåt, förste byråsekreterare — har upptäckt katter bland hermelinerna i telefonkatalogen: bland de äkta

Vi vet inte om Raoul Wallenberg i dag befinner sig i livet, men det bör alltså vara en arbetshypotes. Regeringens, främst statsminister Erlander, ansträngningar för att skapa klarhet är mer än aktningsvärda; av vitboken framgår indirekt hur hr Erlander under flera år inte skytt några mödor är det gällt att inför ryska myndighetspersoner driva Wallenbergs sak och framhålla dess betydelse för svensk opinion. Ett stort problem — där ramtada forskning möjligen kan

lämna svar — är varför de ryska myndigheterna först (1944) förklarade att Wallenberg stod under sovjetiskt beskydd "och behandlades väl", för att sedan dra ned en järnridå och under tolv år försöka att Wallenberg aldrig varit i Ryssland — och så 1957 meddela att han alltid i ett ryskt fängelse. Det kan tänkas att Wallenberg genom sin verksamhet för att rädda ungerska judar undan tyskarna — en verksamhet som krävde både personliga och ekonomiska uppoffringar — uppträdde på ett sätt som väck-

te de ryska myndigheternas misstänksamhet, vilket vid den aktuella tidpunkten kunde ske utan någon som helst skäl grund. Att man på svenskt regeringshåll nu ser mera pessimistiskt på fallet Wallenberg än tidigare kan läsas mellan raderna. Fast står att det officiella ryska beskedet om Raoul Wallenbergs död 1947 med till viss del gränsande sannolikhet är oriktigt och att det i Sovjet samligvis måste finnas flera uppgifter om Wallenberg in ryska myndigheter velat med-

partiet

eparti, som riktat "våldsamma tackar mot arbeiderpartiet" om splittringen orsakat nederlaget har arbeiderpartiet främst icke självt att skylla. Sosialistisk olkeparti bildades av dem som teslutits ur arbeiderpartiet. Det är ändå en förfärlig begäran att de skulle upphöra med politisk verksamhet endast därför att de blivit bannlysta av hr Berhardson.

I svenska tidningar söker man förklara arbeiderpartiets tillbakagång med diverse underlåtenhetssynder. Partiet har försummat tjänstemännen, ungdomen och kvinnorna. Det dröjde för länge med ATP och undvek att ta strid mot de borgerliga om riklets programpunkter. Bakom allt detta ligger att arbeiderpartiet under sin långa tid i regeringställning misslyckats med att förnya sig, politiskt och personellt. Einar Gerhardsen har hållit sitt parti i strama yglar och aldrig velat acceptera, än mindre uppmuntra, en ri debatt med inslag av opposition. Betecknande var den stora debatten om kristendomen i skolorna, där undervisnings-

Den gamla skolorgeln

håller på att byta form. Senaste modellen, visad på Svensk Form, är en "småsnitt" pjäs som "närmast ser ut som" ett litet toalettbord". Trampor, bälgs och knäsvällare har ersatts av en pedal "kopplad" till "en elektrisk fläkt inne i orgeln". "Men som en skolorgel låter det lika fullt". Ja, så är det. Budskepet strömlinjeförmas förkunselen har blivit allt lättare att svälja och det ackompanjerande instrumentet förvandlas till en möbel som ingen längre känner igen. Men nog är det väl meningen att en psalm emellanåt skall spelas på detta frömma trojaniske toalettbord, och nog deljar väl sig ännu något av den gamla kristendomsundervisningens målsättning i den nya klaviaturen? Hur var det Nicander skrev om droppen i havet; hon syns ej, men finns där ändå.

känsliga frågor är konformistiska så gott som hundraprocentig. Betecknande var den stora debatten om kristendomen i skolorna, där undervisnings-

Putall på er...

Titelproblemen hopar sig över vårt arma land. En byråsekreterare — förlåt, förste byråsekreterare — har upptäckt katter bland hermelinerna i telefonkatalogen; bland de äkta grevar och baroner som där finnes upplagna — i fullt demokratisk bokstavsordning — tillsammans med förläse apparat-innehavare — har insmugit sig falska sådana, vilka icke fått sina titlar av "statsöverhuvudet eller regering i suverän stat" och sålunda enligt en kungärlig se av den 10 augusti 1762 icke får förekomma med dessa beteckningar i statliga offentliga handlingar.

Vi kan inte annat än beundra förste byråsekreterarens flit och nitälskan — vilket fruktansvärt arbete måste det inte ha varit att först ur rikets telefonkataloger framdraga alla grevar och baroner från A till Ö och där efter genom grundliga efterforskningar om hur tidarna uppkommit skilja agnarna från vetet! Givetvis måste något göras för att i framtiden stävja det upprörande missbruket. Med tanke på rådande personalbrist inom televerket synes den närmast tillräckliga lös-

...varu och inte till "kakken", och man har undrat varför.

Efter att ha följt ett fall på nära håll — bli som övervakare — står jag långt mer brottlinjernas skräck för värden än doktor Knös entusiasm för den. Något mer realistiskt är vad som bjöds i detta speciella fall kan jag knappast föreställa mig. Visst har vi alla hört rykten om mentalvårds- och fångvårds- och ändå blev jag helt chockad av denna cyniska och tafatta behandling av en ung människa. Och ordet vård vill jag bara kalla en automation för en längre tids frihetsberövande utan de rättsgarantier som, ändå ligger i ett tidsbestämt straff.

Jag är helt medveten om att det bara rör sig om ett enskilt fall. Men jag har följt det vecka efter vecka i tre års tid. Och många av mina iakttagelser kan antagligen läggas till grund för generella slutsatser. Det brott för vilket Peter blev tagen av polisen skulle i normala fall ha renderat honom kanske några månaders fängelse — villkorligt. Genom att han sinnessundersöktes och förklarades i behov av vård drabbades han av två och ett halvt års ovillkorligt fängelseberövande.

En tids sjukvård

Vi kan lämna värdet av diagnosen därhan. Jag vill bara tillägga att han aldrig tidigare hade straffats och att han i flera år hade skött sitt arbete oklanderligt. Därför trodde jag i min naivitet att han skulle få en pris som lyckligt slapp komma i fängelse som "vanlig förbrytare" utan i stället togs in för en kortare tids sjukvård. Själv var han bättre underrättad, och jag skall aldrig glömma hans förvissan över att tillerkännas den vård som doktor Knös så varmt förordade.

Efter att ha sett vilka själsliga skador han ådrog sig under sina nära tre år — på Håga och på Sankt Sigfrids sjukhus i Växjö — håller jag med honom. Han har uppfostrats till kanske otvivelso socialitet på statens bekostnad.

Vari bestod då värden? Till att börja med sattes denne 19-åriga, aldrig tidigare straffade pojke att dela cell med några av vänt lands svåraste förbrytare. De blev med andra ord läkarens assistenter på denna Statens förbrytarskola. Nat och dag i två och ett halvt års tid utsattes han för deras intensiva behandling. Det skulle aldrig falla mig in att vilja döma och nedvärdera dessa medfångar — förlåt medpatienter — som väl i sin tur är resultat av en liknande människovård. Jag kan bara konstatera att dessa sexualmördare och postbedragare inte var kapabla att rehabiliteras i missanpassad nittonåring.

Värden i övrigt tycks ha varit lika beklämmande ineffektiv som förbrytarskolan var fulländad. Arbetsterapi bestod huvudsakligen i att Peter, som har en Cassius Clays fysik och en rätt stor teknisk begåvning, fick sitta och binda borsar. Långa tider fanns över huvud taget inget arbete ordnat. Då satt internerna veckor och månader överkamma i en korridor och spelade kort och pratade brott — det

visat med hänvisning till dessa. Hade han själv fått lite medansvar och insyn i vad som häände, skulle sånt inte ha kunnat ske.

Värd utan nåd

Ar det underligt att så många försöker rymma eller begår självmord på dessa s k sjukhus, där alkoholister och narkomoner ibland kan bli sittande 20-30 år. Peter berättade för mig hur han en gång blev ombedd av en äldre medpatient att sitta av armen på denne för att han skulle kunna rymma från krops sjukhuset. Peter tyckte det var obehagligt mot en kompis men gjorde som han blev ombedd. "Men, kan du tänka dig, armhelvetet var sagt, så jag fick ta en plank för att få av den".

Det är bara en av många glimtar från denna värld utan nåd. Naturligtvis kan inte den som inte varit inhyssing själv gå i god för allt vad Peter och hans kamrater berättat. Men det finns ändå tillräckligt mycket oomsvigtigt material, som jag själv kunnat kontrollera, för att jag ska våga hävda att varje dag på dessa anstalter, som har oförnybarhet kallat sig sjukhus, innebär ett steg i nedbrutna riktning. Vad som sker är bara att patienterna hålls inlåsta, så att vi slipper dem. Resten är en ren karikatyr på människovård.

Vad jag kan omvittna i detalj är däremot den s k eftervärden. Som bekant är det ett litet fåtal som klarar den utan att återfåras till lädershuset igen. Jag beundrar detta fåtal. För det första har de "försökskrivna" till skillnad mot andra straffade tre år på följd. För minsta förseelse, t ex ett slagsmål, kan de komma in på Sankt Sigfrid igen. Och gör de motstånd, kan slutmålet bli fastsättning med läderbälte på en sandbädd i Västerviks fasta paviljong. Det är innebörden av "försöksutskrivningen".

Jag har svårt att tänka mig något mer ångestskapande för den som försöker hitta tillbaka till samhället. Jag har sett parken bara en polis kommer på samma trottor. För att få ut Peter fick jag granterat arbete och bostad åt honom och åta mig sylvan som övervakare. Jag vet få jobb som är mer ansvarstulla och krävande. Att betala det med 25 kronor i månaden är en enklad på gränsen till det kriminella. Vad kostar det inte stämningen av misslyckanden och återfall? Det finns personer som står sig 20-40 övervakningsuppdrag. Och som får göra det Resultatet blir därefter.

Oanständigt ocker

Allt annat i den s k eftervärden tycks gå i samma stiel. Möjligheterna att få arbete i den fria marknaden är mycket små. Bortsett är det ännu sämre med De musiska

skulle normalt ha lett endast till några månaders fängelse villkorligt.

nästen som kallas för ungariskhet och som ibland erbjuds av samvetslösa arbetsgivare eller av fromma institutioner (t ex KFUM) är ett onaständigt ocker på nöden. På ett sånt ställe i Stockholm kördes gästerna ut nio på morgonen i 20 graders kyla och fick inte disponera rummen förrän fem på eftermiddagen. För dessa kryften, med sex personer i varje, fick man betala åtta kronor för en natt. Jag undrar om de unga männen där tillväxte i kristlighet.

Eftersom den bostad och det arbete jag skaffat inte var beständiga, vände jag mig till Växjö för att få hjälp. De svarar sig allt ansvaret. Men Peter kunde naturligtvis få komma tillbaka till cellen! Jag frågade vem som då kunde hjälpa. Och fick anvisning på en myndighet, som hänvisade mig till nästa, som hänvisade mig till nästa. Det blev en ringdans mellan bekvämda byråkrater — från kuratorn i Växjö till arbetsvärden i Stockholm till arbetsförmedlingen till skyddsombudsen till skyddsvarvet till byrån för särskild eftervård — som slutade med ett resignerat konstaterande att den kategori Peter tillhörde inte är förutsedd i socialvården.

Vad i sjället för straff. Jag tror helt på det. Men jag tror inte på en vård som placerar tonåringar i samma cell som svårt skadade förbrytare; som kränker patienternas människovärde med brevensur och lögn; som släpper ut dem till en icke existerande eftervård och lämnar dem i händerna på slarviga övervakare och samvetslösa ungariskhet. Så länge det är så ska vi nog inte tala så stort om framgångsrika metoder.

TORRE ZETTERHOLM

DAGENS NYHETER

RÅLAMBSVAGEN 17, STOCKHOLM
Postadress: Box 138, Stölm 1
Telefon: 22 40 00
För rikssamtal: 08 - 22 40 20
Telefonannonser: 22 40 00
PRENUMERATIONER: Dagisnyheter
Postgiro- 1616 (för annonser)
nummer 1 187 (för prenumerationer)
Bankgiro 22 4380
Chefredaktör: Olo Lagercrantz
och Sven Erik Larsson
Redaktionschef och ansvarig
utgivare: Börje Dolquists
Utläsningsredaktör: Ulf Brandell
Dagens Nyheter Aktiebolag
Verket, direktör: Erik Hult
PRENUMERATIONSPRISER
A-editionen
Stor-Stölm: Övriga
tidningsområde: Inlett
12 mån.: 111:- 011:-
6 mån.: 57:- 32:-
3 mån.: 31:- 21:-
1 mån.: 18:50 10:-
Medelstoppplaga i en halvår 1965:
Vard. 283 877 ex. ånd. 496 648 ex.
per utgåva-dag 400 676 ex.
Gällande annonserprislista
Östern 1/9 1965/66 på begäran
Dagens Nyheter tryckeri,
Stockholm 1965